

KURKISTUS KANSSAKULKIJUUTEEN

Kirsi Jaakkola, kirsi.jaakkola@pori.fi, visuaaliset taiteet

Erityiskoulun iltapäiväkerho

1 JOHDANTO

Minulle kuvataiteilijana ja ihmisenä aistisuus on olemisessa keskeisintä. Se on minulle se ensisijainen rajapinta maailmaan. Ja se tapahtuu alati. Eri aistittavat asiat saavuttavat minut joka hetki, minulta lupaa kysymättä. Tässä yhtäältä aistien pysyvyyden ja maailman muutoksen tilan vaihtuvuudessa olen olemassa kehollisesti, läsnä. (Varto, 2001, s. 13.) Filosofin Juha Varto (2017) on todennutkin, että ”ihmisen suhde maailmaan tapahtuu aistisena” (s. 19).

Aistien antama tieto on minulle totta. Aistitiedolliset kokemukset ohjaavat ajatteluani, toimintaani, sitä miten olen. Aistitieto muuntuu kokemuksiksi, siitä käsitteellisiksi merkityksiksi ja vieläkin pidemmälle: ”arvoiksi, tavoitteiksi ja tiedoksi” (Varto, 2017, s. 20). Varto (2001) näkee tämänkaltaisen luottamuksen aistitietoon myös oikeuttavan ilmaista kokemaansa tavalla, joka toiselle voi olla vastaanotettavissa ”taidon ilmauksena” (s. 13). Taidon käsitteen laajasti ymmärtäminen ei vain mekaanisena toistamisena, vaan kokonaisvaltaisena asenteena maailmassa olevien ja kohdattavien asioiden selvittämiseen on sekin suhteessa aisteihin. Varto kuvaa tällaisen selviytymisprosessin riippuvan ”aistisesta valppaudesta” (s. 8–9).

Arjessa asiat, maailma tulee minua kohti. Suunnittelusta ja valmistelusta, etukäteen tilanteiden ajattelusta huolimatta, tilanne nyt-hetkessä on otettava vastaan aina uutena. Se voi muotoutua joksikin, jota en osannut etukäteen ajatella. Kokemus on antanut tiedon, että moneen asiaan kannattaa valmistautua ja myös siihen, että moneen asiaan ei voi mitenkään valmistautua. On reagoitava, kohdattava asiat siinä hetkessä. Ajattelen, että kyse taidosta. Varto (2001) näkee, että eri toimintojen takana oleva taidolla on sama määritelmä: ”se on kyky ymmärtää oikea mitta siinä, missä toimii” (s. 24). On siis osattava suhteuttaa maailmassa kohdattavat asiat omaan toimintaansa. On osattava olla valppaana, jotta taitaa kohdata. On osattava aistia.

Ja maailmassa on muita. Kohdakkain tulen toisten kanssa, jotka kantavat omaa aistisuuttaan ja taustaansa. He ovat jotain ja jotenkin. Mitä ja miten -lähestyminen on ontologisuuden perustaa (Rauhala, 2014, s.14). Ontologiseen pohjaavassa holistisessa ihmiskäsityksessä maailmaan ankkuroidutaan olemisessa ja reagoimisessa kehollisuuden kautta, tiedostamattoman, ajatusten ja tunteiden äärellä ollaan tajunnallisuudessa ja olemassaolon suhdetta todellisuuteen kuvataan elämäntilanteisuutena (situationaalisuus). Kokonaisvaltaisessa käsityksessä ihmisestä nämä kaikki kolme olemispuolta ovat aina jollakin tavalla yhtä aikaa läsnä, yhtäaikaaisesti sitoutuneita, ainutkertaisia ja välttämättömiä. (Kauppila, 2024; Rauhala, 2014, s. 32, 45, 57–58.) Tulen siis kohdakkain aina täydellisen ainutlaatuisuuden kanssa.

Tässä kohtaamisessa on meillä molemmilla tai meillä kaikilla nämä kaikki olemismuodot läsnä ja tulemme tilanteeseen, kokemukseen, näistä samoista ja kuitenkin täysin ainutlaatuisista lähtökohdista. Kohtaamisessa emme ole yksin tai irrallisia, vaan omaan maailmaan kiinnittyy toinen ja sillä toisella on vaikutusta. Kohtaamisessa yksilöllä on mahdollisuus kehittyä. Kauppilan mukaan Rauhala kuvaa tällaista potentiaalisen kehittymisen kohtaa maailmansisäisyydellä, jossa ihmisenä kehittyminen on tällöin aina suhteessa maailmaan. Olemme ja kuljemme yhdessä muiden kanssa, osana muita. (Kauppila, 2024.)

Kanssakulkemiseen liittyy näissä kohtaamisen tilanteissa jatkuvien valintojen tekemisen kautta myös ajatus vastuullisuudesta ja tätä kautta eettisyyden velvoite. Kauppila näkee eettiseen toimijuuteen kuuluvan ”ihmillisesti ja sosiaalisesti kestävä toiminnan”, jonka perusta on kunkin olemispohjasta kumpuavissa arvoissa. (Kauppila, 2024.)

2 KURKISTUKSIA

Lastenkulttuurikeskus Kruunupää on tehnyt vuosia yhteistyötä Tuulikellon koulun kanssa. Koulu tarjoaa erityisopetusta eriasteisesti kehitysvammaisille lapsille ja nuorille. Yhteistyö on kohdistunut erityisesti koulun iltapäivätoiminnan kautta yksittäisiin kerhokertoihin, mutta myös laajoihin ja pitkäaikaisiin kokonaisuuksiin mm. julkisen taiteen parissa. (Lastenkulttuurikeskus Kruunupää, 2024, s. 20–21.)

Olen itse työskennellyt koulun iltapäiväkerholaisten kanssa yhteistyön alusta asti yhdessä opettajatyöparini kanssa. Kanssakulkijuus on konkretisoitunut niin ajallisessa kuin toiminnallisessa suunnassa ja asennoituminen, luottamus ja toimintatavat ovat muotoutuneet olemismaailmoihimme. Meidän keskinäiseen kanssakulun pitkäjänteiseen matkaan kiinnittyvät kukin eri pituisiksi ajoikseen vuorollaan eri ikäiset kerholaiset.

Ajatukseni on tässä tuoda esille kanssakulkijuuden merkitystä kunkin oman olemuksensa löytämisessä ja vahvistamisessa. Merkitykset muodostuvat kerholaisista tekemieni havaintojen pohjalta. Esimerkkinä käytän Kurkistuksia-näyttelyprojektia, jonka toteutin iltapäiväkerhossa vuosina 2021–2022.

Näyttelyprojektin pohjana on vuonna 2019 uuteen Tuulikellon kouluun valmistunut Merimöröt-teos. Teos on kahdeksantoistaosainen julkinen teos, joka muodostuu iltapäiväkerholaisten ottamista valokuvista. Valokuvat on alun perin kuvattu osaksi Vähä valottaa -lasten ja nuorten valokuvafestivaalia vuonna 2014. Festivaalin jälkeen kokonaisuus kiersi useissa näyttelypaikoissa ja kun kokonaisuus valittiin julkiseksi teokseksi uuteen kouluun, oli jo ajan saatossa elämää nähneiden teoksien tilalle tehtävä uudet vedokset. Näin vanhat teososat jäivät uuteen käyttöön.

Merimöröt-teoksessa lähtökohtana oli oman minän ja kehon muotoutuminen toiseksi. Toisiaan kuvaten muotokuvat muuntuivat merenalaisiksi muodoiksi, koralleiksi ja hurjasti laukkaaviksi vedenalaisiksi hevosiksi. Kerholaiset nivoivat ajatukset yhteen merimöröiksi. Vuosia myöhemmin uusien kerholaisten kanssa vanha teos ja sen hyödynnettävät osat toivat mukanaan saman teeman ja lisäksi kerrostumia vanhoista kerholaisista. Tähän tuli uudessa näyttelyprojektissa vielä lisättäväksi nyt-hetki, me tässä, mitä me olemme tähän lisäksi.

Tästä yhdistelmästä muotoutui moninaisten kokeilujen kautta uusi teoskokonaisuus, jolle kerholaiset keksivät nimen Kurkistuksia. Samanaikaisesti kurkistettiin pitkälle taakse ja tuotiin oma minä esille, kurkistettiin elämiimme juuri nyt. Vanhoja teososia raaputettiin, maalattiin, niitä käytettiin valokuvien osina, kerrostettiin päällekkäin, ne olivat toisiaan kuvaavien kerholaisten taustoina, kuvattavien edessä, päällä ja välillä ne unohdettiin kokonaan. Silloin keskityttiin katsomaan, keitä olimme itsenämme.

Kunnes työskentelyssä kaikki taas yhdistyi yhdeksi. Pintoihin muodostui uusia omakuvia, kurkistuksia siihen, keitä me olemme ja millaisina näemme itsemme ja millaisena haluamme itsemme muille esittää.

Samalla kerholaiset näkivät laajasti koko taiteentekemisen prosessin, kun tavoitteena oli näyttely. Oli jokin alkulähtökohta, mutta kuitenkin kaikki oli avoinna ja suunta löytyi yhteisestä ajattelusta. Oli se tekemisen prosessi, tekniikat ja uudelleentekemiset epäonnistumisten tai uudelleenajattelun myötä. Oli kestävä keskeneräisyyttä ja epävarmuutta siitä, mitä ylipäätään oltiin tekemässä ja tuleeko kaikesta edes mitään. Oli mietittävä, mitä laitetaan esille, mikä sille on yhteinen nimi, miten ollaan avajaisissa ja mitä sitten, kun kaikki näkee omat teokset.

Kaikessa tässä oli läsnä kanssakulkijuus. Ei edestä näyttäminen tai valmiiden ratkaisujen antaminen, vaan kulkeminen rinnakkain jotain sellaista kohti, jota alussa ei olisi voinut edes ajatella. Käytännössä prosessissa oli keskeistä myös kanssatekijyys. Monien tekijöiden antama panos yhdistyi uudeksi kokonaisuudeksi ja yksittäisen tekijän antama sisältö tai teko ei suoraan ollut jäljitettävissä.

Ulkoisesti monen kerholaisen kohdalla olemusta väritti vaatimattomuus oman olemuksen sisällä olevista taidoista. Tämä mielikuva on kuitenkin hyvin kaukana siitä näkyväksi tulleesta, joka on koettavissa lopullisista Kurkistuksia-näyttelyn teoksista. Matkan aikana tapahtui jokaisen kerholaisen kohdalla silminnähtävä muutos, joka myös tallentui teoksiin.

Vaatimattomuus muuttui siihen, että teoksessa ja sitä ennen kameran edessä katsoo suoraan, katsoo silmiin, eikä väistä katsetta. Jollakin tietämys omasta kiinnostuksenkohteesta tuli näkyväksi ja sai sitä kautta arvostusta. Toisella esillä olemisen rohkeus avasi näkyväksi alussa hyvin piilossa olleen herkkyyden oman olemuksen takana. Jollakin piirtymätön omakuva tuli omalla käsialalla näkyväksi ja myös itselle paremmin sisäistetyksi.

Kuva 1. Yksityiskohtia Kurkistuksia-näyttelystä. Kruunupään galleria, 2022. Kuvaaja: Merilii Simonen.

Koen, että kanssakulkemisen avulla luotu luottamuksellinen kohtaaminen avasi taiteellisen työskentelyn kautta kaikille osallisille jotakin uutta omasta itsestämme. Opettajaparini päivittäisempi kanssakulku oppilaisiin syveni ja avasi uusia näkökulmia oppilaiden ajatteluun ja osaamiseen. Oma toimijuuteni näyttäytyi kanssakulkemisen ajatuksessa avautumalla kerholaisten näkemyksille ja ajatukselle, toiveille ja luovuudelle ja mahdollistaa tätä kautta puitteet moninaiselle työskentelylle. Kerholaisten kanssakulku rinnallani mahdollisti toteuttaa jotakin, mitä ilman jokaisen heidän osallisuuttaan ei muuten olisi ollut mahdollista. Kohtaaminen toi esiin mahdollisuutta kehittyä. He toivat minussa lisää luottamusta toteuttaa pitkäjänteisiä projekteja, joissa pitää luottaa luovuuteen, prosessiin ja kaiken järjestyvyyteen.

Kerholaisten puolestaan sallivat tuoda näkyväksi oman olemusmaailmansa hyvin syviäkin puolia ja luottivat oman itsensä tähän prosessiin. He mahdollistivat oman potentiaalinsa kehitykselle, joka tuli näkyville myös muille. Uusia olemuspuolia kerholaistista avautui heidän vanhemmilleen, luokkakavereilleen ja opettajilleen. Huipentuma tapahtui avajaisissa. Heidät nähtiin uudessa valossa, uudella arvostuksella ympäröityinä.

Kanssakulkemisen käsitteessä minua viehättää myös tämän projektin esiintuoma ajallisuuden abstraktio. Tässä kanssakulku alkoi jo paljon ennen varsinaista Kurkistuksia-näyttelyprojektia ja edelleen sen vaikutuspiiri ulottuu tähän hetkeen. Projekti on mielessäni ja kirjoitan asiasta, näyttely on olemassa ja kiertää edelleen eri

paikoissa, kerholaiset ovat vaihtuneet, mutta edelleen asia on kerhossakin puheissa. Tulevia kohtaamisia ajatellen haluaisin tietää, miten matka on jatkunut kerholaisilla. Vieläkö he kanssakulkevat tämä asia sisäistettynä, kurkistavat rohkaistuneena itseään uudella tavalla. Miten pitkälle kanssakulkemisen jälki voi jäädä.

LÄHTEET

Kauppila, Heli. (2024). *Taiteellisen harrastustoiminnan eettisistä kysymyksistä*. Esitys 7.2.2024. Pedagogisen toiminnan perusteet lasten ja nuorten harrastustoiminnassa.

Lastenkulttuurikeskus Kruunupää (2024). *Vuosikertomus 2022*. Lastenkulttuurikeskus Kruunupää.

Rauhala, Lauri. (2014). *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Gaudeamus.

Varto, Juha. (2001). *Kauneuden taito*. Tampere University Press.

Varto, Juha (2017). *Taiteellinen tutkimus: Mitä se on? Kuka sitä tekee? Miksi?* Aalto-yliopisto.

Pedagogisen kehittämistehtäväni saa tekijänimelläni jakaa avoimesti aoe.fi-sivustolla ja artikkelin kirjoittajana olen huolehtinut ja vastaan artikkeliin liittyvien kuvien julkaisuluvasta.